ئارام كاكەی فەلاح:

# نووسینەوەی فەنتازیایەکی ڕووتم پێ باش نییە و حەزم لەو تێکستانە نییە کە لە دەرەوەی زەمەن و دەرەوەی زمان و دەرەوەی واقیع و مێژوو دەژین !

لەم دیدارەدا (ئارام كاكەی فەلاح) وەك چیرۆكنووسێك قسە لەسەر ئەزموونی چیرۆکنووسی خۆی دەکات، دواتر بە دیدێکی رەخنەگرانەوە لە قۆناغەکانی رابردووی چیرۆکی کوردی دەڕوانێت و بە جورئەتەوە قسە لەسەر ئەزموونی چیرۆکنووسینی چەند نەوەیەکی جیاوازی چیرۆکی کوردی دەکات، هەر لە (محەمەد مەولود مەم) وە، تا حسێن عارف و شێرزاد حەسەن و عەتای نەهایی، بۆ هەریەك لەم چیرۆكنووسانە دیدێکی رەخنەگرانەی تایبەتی هەیە و بە جورئەتیشەوە بۆچوونەکانی خۆی لەسەر چیرۆك و تەكنیكی ئەوان دەخاتە ڕوو..

سازدانی دیدار: کامەران سوبحان- ئیدریس عەلی

***پێمانخۆشە سەرەتای دیالۆگەکەمان لەسەر رەگەزێکی تایبەت لە تەکنیکی چیرۆکەکانی تۆدا قسە بکەین، لە ئەزموونی چیرۆکنووسینتا هەست بەوە دەکەین گێڕانەوەی حیکایەتەکانی منداڵی خۆت رەگەزێکی سەرەکییە لای تۆ، بەشێوەیەک خوێنەر لە کاتی خوێندنەوەدا هەستدەکات یاداشتی منداڵی نووسەرێک دەخوێنێتەوە، تۆ هەست ناکەیت ئەو شێوازە لە گێڕانەوەی منداڵی سەرتاپای تەکنیک و شێوازی گێڕانەوەی تۆی داگیر کردووە لە کاتی چیرۆکنووسیندا؟**

** لە ڕاستیدا ڕەنگە بەو شێوازە تایبەتمەندییە نەبێت کە ئێوە وا پۆلێنی بکەن، بەڵآم لە ڕاستیدا خودی منداڵی بابەتێکی گرنگە بۆ چیرۆک و ڕۆمان، نەک تەنها لای من بەڵکو لای هەموو نووسەرێک، من لەم دواییانەدا بە بێ ویستی خۆم منداڵی هاتۆتە ناو چیرۆکەکانم، بۆ نموونە لەچیرۆکی ( گرێبەستە لەگەڵ تاریکیدا) من باسی پاڵەوانێکی کوێر دەکەم کە بوخچەیەکی تۆزاوی دەکەوێتە سەرچاوی، من خۆم تەمەنم دوو ڕۆژ بوو بردمیان بۆ لای باوکم بۆ زیندان، لەوێ من بەرز دەکەنەوە، یەک بوخچەی تۆزاوی دەکەوێتە سەرچاوم، کە بە سەقفی ژوورەکەدا هەڵواسرابوو، دایکم ئەمەی بۆ باسکردووم کە دوای ئەوە یەک دوو مانگ چاوەکانم ئاوساون، ئەمانە هەر لە خۆوە دێنەوە ناو چیرۆکەکانم، هەروەها لە چیرۆکی ( وێنەکان دووبارە دەبنەوە) من دوو هاوڕێم هەبوون برای یەکتر بوون، باوکیان دووکانی هەبوو، باوکیان لە پێشەوە دەڕۆشت، برا گەورەکەی یەک دوو مەتر لە دوای باوکییەوە و برابچکۆلەکەش بە هەمان شێوە لە دوای براگەورەکەیەوە، ئەم سیانە هەموو رۆژێک بەم شێوەیە دەڕۆیشتن بۆ دووکان و بە هەمان شێوە دەگەڕانەوە بۆ ماڵەوە، من ئەو کاتە زۆر منداڵ بووم، دواتر لە گەورەبووندا تەماشا دەکەم ئەم وێنانە بێ ئەوەی خۆم بمەوێت دێنەوە ناو چیرۆکەکانم ، لە چیرۆکی (دەروشانەوەی مەحاڵ) دا تیپێکی فتبۆڵێن هەیە کە زۆربەیان هاوڕێم بوون

ئەمانەش بتەوێ و نەتەوێ دێنەوە ناو چیرۆکەکانم.  دواجار ئەو منداڵیە لەناو زۆر بابەتی دیکەدا دەتوێتەوە، ئەم حاڵەتانە واي لێ دێت ئەو پرسیارنە لای ئێوەو هەندێ خوێنەری تر بخولقێت، کە وابزانن من بە تەواوەتی چیرۆکی منداڵی خۆم لە  ئەزموونی چیرۆک نووسینمدا دەگێڕمەوە. من بڕوا ناکەم هیچ نووسەرێک بنووسێت و بتوانێ منداڵیی بکاتە دەرەوە، من باسی منداڵیی دەکەم ، بەس لەوانەیە هی من نەبێت، بەڵکو بۆ نمونە وەک لە ( نووسینەوەی دڕک) دا منداڵیی نەوەیەک بێت کە لە منەوە نزیکە، من چەندەها خوێنەر پێیان وتووم کە منداڵیی خۆیان بیرکەوتۆتەوە کاتێ نووسینەوەی دڕکیان خوێندۆتەوە.ئەوەش بۆ من زۆر گرنگە.

***هەستناکەیت ئەم شێوازو تێروانینەی تۆ بۆ چیرۆک  پێچەوانەی رایەکی (جیمس جوێس) ە کە پێیوایە گێرانەوەی چیرۆک گاڵتە کردنە بە حەقیقەت و منداڵیی وبەشێکە لە هەڵگەڕاندنەوەی  یادەوەری نووسەر بە جۆرێکي پێچەوانەو جیاواز، بەڵام تۆ ئەو وێنانەی منداڵیت جارێکی دیکە نمایشدەکەیتەوەو وەک خۆی .. ئەمە چۆن لێکدەدیتەوە؟**

** تۆ بە گێرانەوە منداڵیی جارێکي تر درووست دەکەیتەوە،  وەک خۆی نا، بەڵام واقیعێک درووستدەکەیتەوە کە لە خەیاڵدا نەماوەو زۆر دوورە و وەک سێبەر و تارماییەکی لێڵ، تۆ پێت وایە بە چیرۆک و وشە ئەم وێنانە زیندوو دەکەیتەوە، من پێموایە ئەمە زیندووکردنەوەیەکی جوانە، ئەمە دروست کردنەوەی ژیانە بە جۆرێکی تر، نووسین چییە جگە لە خوڵقاندنی ژیانێکی تر.کۆمەڵێک ڕاستیی هەن کە وا لە تۆ دەکەن ڕێگایەکی نا ڕاست بگریت بۆ گەیشتن پێیان، نووسین خۆی ڕێگایەکی ناڕاستە بۆ گەیشتن بە ڕاستیی.. ڕێگایەکی خەیاڵییە بۆ گەیشتن بە واقیع،بەڵام واقعێکی کۆپی کراو نا، بەڵکو تەواو جیاواز، جیمس جۆیس نووسەرێکی گەورەیە بەڵام مەرج نییە هەرشتێکی وت ئیتر بۆ هەموو کاتێک بخوا یان بۆ هەموو کەسێک وا بێت، گێرانەوەی چیرۆک چەندە گاڵتەکردنە بە حەقیقەت ئەوەندەش دروستکردنی حەقیقەتە، هەموو نووسەرێک پێناسەی جیای هەیە، ڕەنگبێ گێڕانەوە دروست کردنەوەی حەقیقەت بێ بە جۆرو فۆرمێکی تر، من لە چیرۆکی (درەوشانەوەی مەحاڵ)دا باسی شتێکم کردووە، نووسەرەکە دەڵێت من کاپتنی تیپەکەم پێوویستیم بەوانەیە کە مردوون، دەمەوێت زیندوویان بکەمەوە ئەوانەی کە پێکەوە یارییانکردووە هەشتیان مردوون و سیانیان ماون، ئەم دەچێت جارێکی دیکە زیندوویان دەکاتەوە و ژیانیان پێ دەبەخشێتەوە و دەڵێت من مەجبوورم ئەمانە زیندوو بکەمەوە، وەک وتم ئێمە تیپێکی فوتبۆڵمان هەبوو ناوی زەبوون بوو، بەڵام لەوە زیاتر نا، هەرچی شتێک کە لە چیرۆکەکەدا ڕوویداوە پەیوەندی بە خەیاڵەوە هەیەو دوورو نزیک لە واقیعدا ڕووی نەداوە. من وەک خۆی منداڵیم نمایش نەکردۆتەوە، بەڵام گەر خوێنەر منداڵیی خۆی تیایاندا دەبینێتەوە، ئەوە ئیتر بۆ من جێگای خۆشحاڵییە. بۆیە هیوادارم لە گێرانەوەی ئەو ڕووداوانەدا خوینەرەکانم کەوتبن بەسەر ئەم ڕاستییەدا.

*** خەیال و فەنتازیا چ ڕۆڵیکیان هەیە بۆ گێرانەوەی ئەو چیرۆکانە، لە شێوازێکی جیاوازدا، بۆ نموونە تۆ لەچیرۆکی ( درەوشاندنەوەی مەحاڵ) دا باسی فتبۆڵین دەکەیت، ڕەنگە فتبۆڵین چیرۆکێکی حەقیقی بێت لە ژیانی تۆدا، بەڵام تۆ چۆن وا لەخوێنەر دەکەیت ئەو چیرۆکە وەک خۆی نەمینێتەوە و تێکەڵاوبکرێت بە فەنتازیا؟**

** لەراستیدا فەنتازیا مەسەلەیەکی زۆر گرنگ و پڕ بایەخە، فەنتازیا خۆی یارمەتیمان دەدات بۆ گێڕانەوەی واقیع، لێرەوە فەنتازیا تەنها یارمەتی دەرە، بۆیە بەهەردوو دیوەکەدا گەر واقیع بە بێ فەنتازیا بنووسینەوە نابێ بە ئەدەب، هەروەک چۆن تەنها فەنتازیای ڕووت بنووسینەوە دیسانەوە نابێ بە ئەدەبێکی پڕ چێژ وەک بۆ نموونە ڕۆمانی (مامزێر)ی هاوڕێی خۆشەویستم کاروان کاکەسوور، هەرچەندە من گومانم هەیە زۆر لەو بەڕێزانەی لەسەر ئەو ڕۆمانەیان نووسیووە یان هەر لەخۆیانەوە مەدحی دەکەن ، پڕاو پڕ خۆشیان بزانن کاروان لەو ڕۆمانەدا دەیەوێ چی بڵێ، هۆکەشی ئەوەیە پاڵەوانەکە خۆی زمان و بیرێکی ڕوونی نییە، دێن و لە خەیاڵی خۆیاندا شتێک دەدۆزنەوەو دەڵێن ئەم ڕۆمانە باسی ئەنفال و مێژووی هەولێر و ڕەوەکەو ئەو شتانە دەکات، ئەمەش جێگای داخێکی گەورەیە، خۆ ئەدەب مەتەڵ نییە خوێنەر هەڵیبێنێ، کەس پێویستی بەوە نییە ئەوە هەڵبێنێ کە بۆ نموونە ( خالید حوسەینی) لە ( هەزارەها پرشنگی خۆر) دا دەیەوێ چی بڵێ، یان بەختیار عەلی لە ( کۆشکی باڵندە غەمگینەکان) دا باسی کەی دەکات، بەڵکو ئەوە گرنگە ئەو دوو ئازیزە چی دەڵێن و چۆنی دەڵێن. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا من لەم دواییانەدا دیدارێکی (کاروان کاکە سوورم) لەگۆڤاری ئایندەدا خوێندەوە بە راستی لەو دیدارەدا کاروان شتی جوانی لەسەر فەنتازیا وتووە،بەلآم من ئەوەی لەگەڵیدا کۆک نیم ئەوەیە کە کاروان کاکەسوور پێیوایە فەنتازیا دواجار دەبێتەوە بە سیستم لەناو وشەدا، بەلآم من وایدەبینم فەنتازیا ناچێتە زیندان، بەڵکو لە دەرەوەی ژیانی واقیع ژیانی خۆی دەژی، بە بێئەوەی بچێتە ناو زیندانی وشەوە، دواجار فەنتازیا خۆی نادات بە دەستەوەو کەمێکی دێتە ناو وشەوە، بۆیە من لەگەڵ کاروان‌دا لەم مەسەلەیەدا هاوڕا نیم، چونکە وەک ئاماژەم پێ دا فەنتازیا ژیانی خۆی دەژی بە بێ وشەکان تۆزێکی لێ ڕاو دەکەیت تا تۆزێکی بدەیتەوە بە واقیع و بە تێکست، بەلآم بەگشتی ریژەیەکی زۆری فەنتازیا لە دەرەوەی تێکست و وشەکان دەمێننەوە، ڕەنگە ئەمەش خاڵی جیاوازي من و کاروان بێت لەسەر فەنتازیا. دوا جار نەک تەنیا ئەوە بەڵکو فەنتازیا لەناو زیندانی وشەکانیشدا( گەر لە نیتشەوە ناوی بنێین زیندان) ژیانی خۆی دەژی، وەک کۆمەڵێک ( مافیا) کە گەر لە زیندانیشدا بن هەموو ئیشەکانی دەرەوەیان بە بێ گرفت ڕادەپەڕێنن. کاروانی هاوڕێم ڕاست دەکات سیلفادۆر دالی وێنەی کاتژمێرەکەی نەگۆڕی، بەلآم بە بڕوای من گەر بیویستایە دەیکرد، بەلآم خۆی نەیویست، بەڵکو جوانتر بوو وەک گەلایەک بە درەختێکی ووشکدا شۆڕی بکاتەوە، یان وەک مۆمێکی تواوە یان قوڕێکی دەستکرد بە مێزێکدا بیهێنێتە خوارەوە، با نموونەیەک بێنمەوە بۆ زیندانکردنی فەنتازیا لە ناو تێکست و وشەدا، لە ڕۆمانی ( کۆشکی باڵندە غەمگینەکان) دا، زۆر بە ڕوونی تۆ هێڵێک لە ناو رۆمانەکەدا دەبینی، کە واقیع و فەنتازیا لێک جیا دەکاتەوە، هەرچەندە کاکە بەختیار کە چەند نووسەرێکی گەورەیە و چەند جوان لە ناو یەکدا دەیانتوێنێتەوە، بەلآم هەر واقعت لێ ون نابێت و فەنتازیاش ناچێتە زیندانییەوە، هەردوو ڕۆمانەکەی ( خالید حوسەینی) ش بە هەمان شێوە، ( کۆلارە باز و هەزارەها پرشنگی خۆر) ، کە دواجار وەک لە سەلفادۆر دالیدا وتم کە خۆی نەیویستووە، نووسەرانیش بە هەمان شێوە نایانەوێ .

*** بەلآم هەستناکەیت لێکچوونێکی زۆر هەیە لەنێوان هەندێ لە چیرۆکەکاني تۆو کاروان کاکە سووردا چونکە ئەویش زۆر بە قوڵی لەسەر یاداشتی منداڵی و نۆستالژیا دەوەستێت، لە هەندێ رایەلەوە تەکنیکی نووسینی تۆ نزیکە لە تەکنیکی نووسنی چیرۆکەکانی ئەو؟**

** بێگومان لە تەکنیکدا نا، من و کاروان لەرووی بابەتەوە بیرکردنەوەمان لەیەکەوە نزیکە، بەلآم بەردەوامیش من و ئەو شەڕمان بووە لەسەر فەنتازیا و تەکنیک، (بەلآم شەڕێکی مەعریفیانە) دەزانی کاروان لە

من زیاتر منداڵیی دێنێتەوە ناو چیرۆکەکانی، لە من زیاتر کاریان لەسەر دەکات، بۆیە هەندێ جار هەست دەکەم ئەوەی کاروان دەیکات تەنها نووسینەوەی منداڵیی خۆیەتی. من زیاتر منداڵیی وەک بەکارهێنانێک بەکار دێنمەوە لەناو واقیعی ئێستادا، بەڵام ئەو زیاتر ئیش لەسەر ئەوە دەکات شتەکان لەناو منداڵیدا بهێڵێتەوە، تۆ سەیری (منداڵیم ئاسکێک بوو.....) یان کۆمەڵەی (ئەسپی دیلۆن) من فەنتازیا بەشێوازێکی تر بەکار دێنم، چیرۆکەکانم دەتوانم ناوبنێم چیرۆکی کراوە، بەو مانایەی کە تۆ هەر کاتێک بتەوێت دەتوانیت بچیتەوە ناو چیرۆکەکانم چیرۆکی دیکەیان لێ درووست بکەیت، من هەرگیز چیرۆکم دانەخستووە بە مانای قفڵی تەواو، بەڵکو بە کۆتاییەکی کراوە بۆ خوێنەرم جێهێڵاوە، بۆ نموونە چیرۆکی (گوڵی رەش)ی شێرزاد حەسەن زۆر چیرۆکێکی جوانە، بەڵام کە دەیخوێنیتەوە سەرباری جوانییەکەی دەوەستێ و ناتوانیت لەناو ئەو چیرۆکەدا شتێکی دیکە دروست بکەیت، بەڵام وەرە سەیری (گرێبەستە لەگەڵ تاریکی) ، کە چیرۆکێکی منە و خوێنەر بەردەوام پێیم دەڵێت نەشتەرگەری چاوەکانی پاڵەوانەکەت سەری گرتووە یان نا؟ ئەمە مانای ئەوەیە کە چیرۆکەکە لە دڵیاندایە، سەیری چیرۆکی (دڵێک لەکەلاوە) خوێنەر بەردەوام لێم دەپرسێت پاڵەوانەکەت ئەو چوار ساڵە گەڕایەوە یان نا؟ کەلاوەکانی وڵاتی درووستکردەوە یان نا؟ ، لەچیرۆکی ( باوکی ناو تەلەفون)دا دەتوانیت جارێکی دیکە ئەم باوکە بچیتەوە لای دکتۆرەکە و بڵێت ئەوە چوار شەممەیەو بەشێکی دیکەی ژیانی خۆی باس بکاتەوە، ئەو سێ چیرۆکەی غەریب ریکۆرد لە نووسینەوەی دڕکدا، دەروشاندنەوەی مەحاڵ، دیلی دەنگەکان، ئەو کوڕەی لە زۆر کەس دەچێت و هتد،، ئەمانە چیرۆکی کراوەن، هەرچەندە ئەو چیرۆکانە وەک چیرۆکێکی سەربەخۆ تەواو بوونە، بەڵام هێزێکی تریان تیایە کە وا دەکات بەردەوام بن، هێزێکی ناوەکی وەک پەنجەرەیەک بەرەو رووی ئاینەدە. هەندێ لە چیرۆکەکانی (هەورامان وریا)ش ئەو کراوەیەی تیایە و من زۆر چێژیان لێ دەبینم، هەموو ڕۆمانەکانی بەختیار عەلی وان، ڕۆمانی حەساری شێرزاد حەسەن وایە، رۆمانی (ئافاتەکانی بنەماڵەی مێخەک) ی عەتا محەمەد بە هەمان شێوە، منداڵیم ئاسکێک بووی کاروان کاکە سوور. هەر چیرۆکێک پڕ بوو لەفەنتازیا تۆ هەمیشە دەتوانیت بچیتەوە ناوی و کاریان لەسەر بکەیت، بە پێچەوانەشەوە هەر چیرۆکێک فەنتازیای کەم بوو دەمرێت و ناتوانیت کاری تری لەسەر بکەیت و زیندووی بکەیتەوە.

*** بێگومان هەندێ لە چیرۆکنووسان و شاعیران بەردەوام کار لەسەر گێڕانەوەی منداڵیی دەکەن لەگەڵ ئەو چیرۆکە وردانەی منداڵیی تۆدا بەشێک نین لەفەنتازیا، بە جیاوازی زمان و تەکنیک و گێڕانەوەی جیاوازەوە، یاخود خودی ئەوکارەکتەرانەی ناو چیرۆکەکانت بەشێک نین لەواقیعی فەنتازی، داوجار دەپرسم گرنگی گێڕانەوەی حیکایەتە وردو بەش بەشەکانی منداڵیی چییە لە ئەدەبدا؟**

** منداڵی بۆ خۆی کۆمەڵێک فەنتازیایە کە گەورەش دەبێت کۆمەڵێک فەنتازیا لەدەرەوەی خۆی دەبینێتەوە، لەبەر ئەوەی دەبێتە بەشێک لەیادەوەری، ئەم یادەورەییان هەمیشە دێنەوە ناو چیرۆک، بەڵام کۆڵانەکان، ناو قوتابخانە، شەقامەکان لەلای من و چیرۆکنووسێکی تر زۆر جیاوازە... جاری واهەیە زۆر بە زەقی لای چیرۆکنووسێک ئەو شتانە درووست دەبن جاری واهەیە بەشێکی کەمی لێ هەڵدەگریت و دەیهێنیتەوە ناو واقیع، باسی حیکایەتیشت کرد، دەزانی حیکایەت ڕەگەزێکی زۆر دەوڵەمەندو فراوانە، ئەو حیکایەتانەی ئێمە بە منداڵی بۆمان کرا جارێکی دیکە دێنەوە ناو چیرۆکەکانمان، من ( کاریتە) ی کچم هەمیشە بە حیکایەت دەخەواند، سەرەتا من پێم دەوت بەچی دەست پێبکەین ئەویش دەیوت ( ڕۆژێکیان مێروولەیەک چووە سەر دارێک) ئیتر داوای لەمن دەکرد تەواوی بکەم، ئەو دوو حیکایەتەی لە هەردوو چیرۆکی باوکی ناو تەلەفۆن و

دیلی دەنگەکاندا هەیە، هەردووکیان لەو حیکایەتانەن کە کاتی خۆی بۆ کچەکەمم کردوون و بە تەکنیکێکی نوێوە ئیشم لەسەر کردوون. بە گشتی چ حیکایەتی خۆت بێت لەناو کۆڵانەکاندا، چ حیکایەتی کەسانی نزیک بێت، بەشێوەیەک لە شێوەکان دێنەوە ناو چیرۆکەوە.

***بابەتەکە تەنها وەک یادەوەری دەمێنێتەوە یاخود رەگەزی چیرۆکیشی دەبێت؟**

** بێگومان هەتا نەیکەیتە رەگەزێکی گرنگی چیرۆک و لەناو چیرۆکدا نەیتوێنیتەوە وەک یادەوەری دەمێنێتەوە، بەڵام کە چووە ناو پرۆسەی نووسینی چیرۆکەوە لە یادەوەری دەردەچێت.

*** بەڵام بیریشت نەچێت نووسینەوەی یادەوەریش بۆ خۆی گرنگی هەیەو خاوەنی تایبەتمەندێتی خۆیەتی، من هەمیشە بیرەوەریەکانی نووسەری دانیمارکی ( ماریا ڤینە) بە نموونە دێنمەوە کە خوێنەر لە دواجاردا هەستدەکات بەر رۆمانێکی زۆر جوان کەوتووە، بە گشتی بۆ نووسەرانی لایەنی گێرانەوەی ژیانی خۆیان بەلاوە گرنگ نییە؟**

** ئەوە پێی دەڵێن خۆکردن بە فەنتازیا، واتە ئینسان خۆی دەکات بە ئەزموون و دەچێتە لابوری خۆیەوە، بەرای من هەمیشە یەکەم نووسین و یەکەم رۆمان مرۆڤ لەخۆیەوە سەیر دەکات و زۆر شاعیرانە تەماشای ژیان دەکات، کەواتە هەموو کەسێ دەتوانێت خۆی بکاتە بابەتی نووسین، جگە لەوەش زۆر ئەستەمە کەسێک بێت و تەواوی ژیانی خۆی بگێڕێتەوە، ئەگەریش توانی بیکات پێویستە فەنتازیایەکی زۆر گەورە بەکار بێنێت بۆ ئەوەی خوێنەر وەک رۆمانێک لێی وەربگرێت و وەک ئەدەب لێی قبوڵ بکات، لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە چەند نموونەیەکمان هەیە بۆ نموونە چیرۆک هەیە زۆر بە زەقی باسی هەڵەبجە دەکات یان باسی ڕووداوێکی جەرگبڕ و ناخۆشی تەقینەوەیەکی کەرکوک دەکات ، یان ئەنفال یان ڕووداو و تراژیدیایەکی خێزان، گەر تۆ بێیت و ڕووداوەکە وەک خۆی بگوێزیتەوە، لەگەڵ رێزی زۆرمدا بۆ ئەو کەسانەی لەو ڕووداوانەدا بە شێوەیەکی دڕندانەو ناشرین و غەمگین تیا دەچن، چەند هەستیشت بزوێت نایکات بە ئەدەب، مارکیز لە بیرەوەرییەکانیدا ( زیندووم بۆئەوەی بگێڕمەوە) ئامۆژگارییەکی دایکی باس دەکات کە بۆ پرۆسەی نووسین سوودێکی زۆری پێ بەخشیووە، دەڵێ (کوڕم ئاگات لێ بێ ، ئەو ڕووداوانەی کە لە واقیعدا ناشرینن، قەت لە ناو ئەدەبدا جوان نابن)، دواجار ئەستەمە بە بێ فەنتازیا جارێکی دیکە دایرێژیتەوە وەک چیرۆک، لە راستیدا من ئەم کۆپی کردنە زەقە ناو دەنێم دژە چیرۆک. لەگەڵ ئەوەشدا من نووسینەوەی فەنتازیایەکی ڕووتم پێ باش نییە و حەزم لەو تێکستانە نییە کە لە دەرەوەی زەمەن و دەرەوەی زمان و دەرەوەی واقیع و مێژوو دەژین، من زۆر رۆمانسییانە سەیری ئەو شتانە ناکەم و بڕوای تەواوم بەوەیە کە هەچ تێکستێک بە قووڵی بە زەمەن و مرۆڤی سەردەم و واقیعی خۆیەوە گرێ نەدرابێت، ناتوانێت لە زەمەنەکانی تریشدا بخوێندرێتەوە. بۆیە هەمیشە دەبێ هاوسەنگییەک هەبێت لە نێوان واقیع و فەنتازیادا بۆ ئەوەی تێکستەکە جوان بێت.

*** واتە جیاوازی تۆ و ئەوانی دیکە ئەوەیە کە تۆ حیکایەتەکانی رابردوو دێنیتەوە بە شێوەیەکی فەنتازی دایدەرێژیتەوە؟**

** ئاخر گرفتەکە ئەوەیە کە تۆ دەتوانین ئەو شتانە بێنیتەوە، بەڵام هێنانەوەیان پێویستی بە هێز و توانایەکی گەورەیە، نابێت خودی واقیعەکە وەک خۆی چۆنە بگوێزیتەوە ناو تێکست، لێرەشدا فەنتازیا یارمەتیت دەدا کە واز لە کۆپی کردن بێنیت و  واقیعێکی تازە دروست بکەیت بەدەر لەوەی کە هەیە، جا لێرەدا

خوێنەر لەبەردەم دوو واقیعدا دەبێت، یەکێکیان ئەوەی خۆیەتی کە تیا دەژی و ئەوی تریان ئەوی تۆیە کە دەیخوێنێتەوە، دوورو نزیکی ئەو دوو واقیعەش لە یەکەوە جوانی تێکستمان پێشان دەدات، بۆیە نووسەر هەمیشە دەبێ ئاگای لەو بالآنسە بێت لە نێوان ئەو دوو واقیعەدا هەیە. چیرۆک ژیانی واقعێکی تایبەتی خۆی هەیە جا کە تۆش هاتی هەمان واقیعت گێرایەوە دواجار جگە لە واقیعێکی لاواز شتێکی دیکە نابێت، گرفتەکە لەوەدایە زۆربەی زۆری چیرۆکی کوردی بەو شێوەیە واقیع دەگێڕێتەوەو بەو شێوەیە واقیع بۆ ناو تێکست تەوزیف دەکات. بە بێ تەکنیکیش ئەو پرۆسەیە بەڕێوە دەچێ.

*** بەرای تۆ لای ئەو نەوەیەی کە باسی دەکەیت لە چیرۆکنووسین هەمووی بەو شێوەیەیە، بۆنموونە (محەمەد مەولود مەم)یش بەو شێوەیە چیرۆکی نووسیووەو بەو شێوەیە کاری بە تەکنیکی چیرۆکنووسین کردووە؟**

** من رێزم بۆ سەرجەم ئەو نووسەرانە هەیە، بەڵام هەموویان وەهابوون و بێ تەکنیک بوون، یان تەکنیکێکی زۆر لاوازیان هەبوو، کوا تەکنیک لە رۆمانی ( رێگا) دا؟ئێمە زۆر بەهەلە لە تەکنیک تێگەیشتووین، تەکنیک یاریکردنە بە گێرانەوە، تەکنیک بریتییە لەوەی شتێک دەگێریتەوە، ئەم گێرانەوە چۆن دەبەستیتەوە بە گێرانەوەیکی ترەوە و چۆن لە ناوەوە دروستی دەکەیتەوە. بەبێ ئەوەی هارمۆنییەتی گێڕانەوە لەدەست بدەیت، چۆن سەفەر بەناو تێکستەکەدا دەکەیت و تەکنیک لەو سەفەر و گەڕانەتدا یارمەتیت دەدات، نەک رێگات لێ ون بکات و خۆت و خوێنەراکانیشت ون بکات. بە زمانێکی تر تەکنیک ئەو هێزە ناوەکییەیە کە هەڵدەستێ بە ڕێخستنی ڕوداو و بەسەرهاتەکانی ناو چیرۆک و ڕۆمان. تۆ سەیری ئەو چیرۆکەی من ( ئەو پیاوەی بوو بە بەرد) ، یەکەمجار لەناوەراستەوە دەست پێ دەکات دواتر دەچێتەوە سەر سەرەتا، دواتر دەچێتەوە ناکۆتایی، بەبێ ئەوەی هەست بکەیت کە دابراویت لەچیرۆکەکەو لە هێڵی رووداو و بەسەرهاتە گشتییەکە. لە ڕاستیدا من کەمێک باسی تەکنیکم لای نووسەرانی حەفتا و هەشتاکان لە دیدارێکدا لە گۆڤاری( هەنار) دا کردووە و حەز ناکەم دووبارەی بکەمەوە،

*** تاکو ئێستا رەهەندی سایکۆلۆجی لە پانتایی ئەدەبی ئێمەدا زۆر جێگەی گرنگی نەبووە، لە کاتێکدا فرۆید پێیوایە هەموو نووسەرێک سایکۆلۆجیەتی خۆی دەنووسێتەوە، بەڵام تۆ تەماشا بکە لە بەشێکی چیرۆک و رۆمانەکانی ئێمەدا کەمتر گرنگی بە ئیشکردن لەسەر سایکۆلۆجیەتی کارەکتەرەکان دراوە و نە توانراوە بە قوڵی بە ناخی ئەو لایەنەدا رۆبچن، ئایا تۆ ئەم حاڵەتە وەک خەوشێکی ئەدەبی نابینیتەوە؟**

** ئەم پرسیارە زۆر جوانە، کاتی خۆی هەمان پرسیار لە بەختیار عەلی کراو گلەییان لەزمانەکەی هەبوو گوایە پاڵەوانەکانی بەختیار عەلی بە زمانێک قسە دەکەن کە زمانی خەڵکی ئاسایی نییە، لەراستیدا لە مێژووی ئەدەبی ئێمەدا بەشێوەیەکی زۆر سادە کار لەسەر ئینسان کراوە، لێرەدا مەبەستم هەموو لایەنەکانە، بەلایەنی سایکۆلۆژیشەوە، (عەتا نەهایی) رایەکی زۆر خراپی لەو بارەیەوە هەیە و دەڵێ، دەبێت زمانی گوندنشینییەک وەک خۆی لە چیرۆک و رۆماندا بنووسرێتەوە و لەمەشدا مەبەستی ئەو زمانە سادەیەیە کە زۆربەی چیرۆک و ڕۆمانی کوردی پێ دەنووسرێ، دیارە ( عەتا نەهایی) چونکە خۆی ناتوانێت بەو زمانە قووڵە بنووسێت، دێت و بەرگری لە بۆچوونێکی وەها سادەو ساکار دەکات، دیارە تۆ هەتا بە شێوەیەکی قووڵتر ئیش لەسەر مرۆڤ بکەیت، زمانێکی قووڵترو دەوڵەمەندتر بۆ کاراکتەرەکانت بەکاردێنیت، ئیتر ئەو کارەکتەرەت قووتابی بێت یان فەرمانبەر یان نانەواچی یان کەسێکی هەژارو دانیشتووی کوێرەدێیەک، بەختیار عەلی بەو شێوەیە ئیش دەکات کە خەڵکە سادەکانیشمان زۆر بەجوانی و قووڵی دەتوانن باسی خۆیان بکەن، بەرای من ئەمە

سەیرکردنێکی زۆر تازەیە بۆ مرۆڤی ئێمە، تەماشای کەسێکی وەک ( مەنگور) بکەن لە رۆمانەکەی بەختیار دا، مەنگور کەسێکی چەقۆ وەشێنە بەڵام دەبینین چەند دێرو وشەو پێناسەی جوانی لەلایەو ئەم چەقۆ وەشێنە خاوەنی چەند زمانێکی قووڵە و چ دونیابینینێکی هەیە. ئەمە رەنگە وەک رەخنە ڕووبەڕوی بەختیار بکرێتەوە بەڵام بەرای من ئیشکردنێکی زۆر قووڵە، تۆ سەیری حەیدەری باوک، موزەفەری سوبحەدەم و یاقووبی سنەوبەر، محەمەدی دڵشووشە، جەلادەتی کۆتر، پەروانە و نەسرەدینی بۆنخۆش، غەزەلنووس، سەوسەن فیکرەت و مەنسوور ئەسرین. ئەوە تێنەگەیشتنێکی سەیرە وا بزانیت هەموو پاڵەوانەکانی بەختیار بە یەک زمان قسە دەکەن هەر لەبەرئەوەی هەموویان بە قووڵی قسە دەکەن. ئەوەشمان بیرنەچێت مرۆڤەکانی ئێمە ئەگەر دەرگایان بۆ بکرێتەوە رەنگە بتوانن بەو زمانە قووڵە قسە بکەن، بەڵام بە داخەوە هەندێ لە نووسەرانی ئێمە نایانەوێت مرۆڤی ئێمە بەو قوڵییە قسە بکەن، بەڵام من جاری واهەیە ژنی پیرم بینیووە زۆر جوان قسەدەکات و تەعبیر لەخۆی دەکات. کەسی سادەو نەخوێنەوار وەک زانایەک باسی سایکۆلۆژییەتی خۆی کردووە. من هەمیشە وتوومە گرفتی گەورەی ئەدەبی ئێمە ئەوەیە کە کاری لەسەر رۆحی ئینسان نەکردووە.

*** پێموایێت شێرزاد بەهوشیارییەوە گرنگی بەلایەنی سایکۆلۆجی کارەکتەرەکانیدا، پرسیاری گەورەی لە زمانی منداڵێکەوە وروژاند کە بەدایکی دەڵێت ( بۆ حەوشەکەی ئێمە باخچەو گوڵی تێدا نییە) ئەم پرسیارە بەدرێژایی نەزمی چینایەتی دووبارە دەبێتەوە و نەوە دوای نەوە دووپات دەکرێتەوە، تەنانەت لەچیرۆک و رۆمان و نۆڤێلێتەکانیشیدا بەر سایکۆلۆجیەتی جیاجیا دەکەوێت، زۆرجار لە یەک ڕستەوە رۆحی مرۆڤێکت پێ ئاشنا دەکات، رەنگە ئەو جۆرە تێکستانەی کە گرنگی بە لایەنی سایکۆلۆجی دەدەن ئەگەر وەرگێڕدرێنە سەر زمانێکی تر، تێگەیشتن لێی ئاسان بێت تۆ لەمبارەوە رات چییە؟**

** راستە شێرزاد حەسەن کاری باشی لەسەر لایەنی سایکۆلۆژی کردووە، بەڵام بە داخەوە ئێمە کەس و دەزگای وامان نییە ئەو چیرۆکانە وەربگێڕن و چاپی بکەن و بڵاوی بکەنەوە، ئێمە کۆمەڵە چیرۆکی بیانی دەخوێنینەوە وادەزانین ئەوان زۆر گرنگن و خۆمان بەکەم دەزانین، بۆ ئەو نەزمە چینایەتییەی باست کرد ئێستا کەمتر ئاوڕی لێ دەدرێتەوەو بە جۆرێک لە جۆرەکان بابەتی گرنگی تر هاتۆتە کایەوە. بەڵام وەک وتمان شێرزاد حەسەن کاری باشی لەسەر لایەنی دەروونی کردووە و ئەمەش سەرەتای ئیشی ئەو بووە و بناغەیەکی باشی دانا و بۆ ئەوەش من هەمیشە سووپاسی دەکەم و خۆشم دەوێت، بەڵام بەدەر لە لایەنە دەروونییەکە، گەر باسی ئیشی قووڵ بکەین لەسەر ئینسان و روحی ئینسان، ئەوا لە بەختیار عەلی یەوە دەست پێدەکات و لەوەدا ئێمە هەموومان قەرزاری ئەوین.

*** پێشتر باست لە ئەزموونی (عەتا نەهایی) کرد، من باسی دوو ئیشی عەتا نەهایي دەکەم (گوڵی شۆران و باڵندەکانی دەم با) ئایا هەستناکەیت ئەم دووبەرهەمە بەدەر لە (بەختیار عەلی) کە داهێنەرێکی گەورەیە، بەڵام عەتا نەهایی خۆی لە چاوپێکەوتنێکیدا دەڵێت من رێرەوی رۆمانی کوردیم گۆڕیوە، هەستناکەیت نەهایی شانبەشانی بەختیار عەلی لەو ئاستەدایە کە تیشکی بخرێتە سەرو بخوێنرێتەوە؟**

** بە بڕوای من نەخێر. (عەتا نەهایی) زمانێکی زۆر ناخۆشی هەیە بۆ نووسین دەتوانم ناوی بنێم زمانێکی زۆر لادێییانە، لەگەڵ رێزمدا بۆ مرۆڤی لادێیی، مەبەستم لە زمانی لادێیی زمانێکی نامۆدێرنە کە لە شوێنی خۆیدا دەوەستێت و گەشە ناکات، دەنا تابیرەکەم دوورو نزیک پەیوەندی بە مرۆڤی لادێییەوە نییە. عەتا نەهایی هەرگیز بەراورد ناکرێت بە بەختیار عەلی، من نازانم ئەو برادەرە لە کوێ وتوویەتی کە رێرەوی

ڕۆمانی کوردی گۆڕیووە و هیوادارم بە ڕاستی نەبێت و تەنها ویستبێتی نوکتەیەک بکات بۆ پێکەنین. هەرکەس ڕێگەی بە خۆی دا شتی وا بڵێت ئەوە بزانە ناتوانێت بۆیە وا دەڵێت. دەبێ کەسانێکی تر وا بڵێن نەک خۆی، بەرهەمەکانی وا بڵێن نەک خۆی، بەختیار تا ئێستا رووی نەهاتووە بڵێ شتێکم گۆڕیوە و من بیناسم قەت بڕوا ناکەم شتی وا بڵێت.، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەوەم لەبەرچاوە کە کاکە عەتا نەهایی نووسەرێکی دیاری کوردستانی ئەودیووە و هەوڵەکانی لە چیرۆکدا دیارن و خوێنەرێکی باشی هەیە بە تایبەتی لای خۆیان.بۆ ئەوەش دەستخۆشی لێ دەکەم و هیوادارم بەردەوام بێت و تیشکیشی بخرێتە سەرو بخوێنرێتەوە.

*** ئەی سەبارەت بە چیرۆکی حەفتاکانی خۆمان پێتوایە پێویست بێت بخوێنرێتەوە و بە چاوێکی شیکارییانەوە جارێکي تر لێیان بڕوانین؟**

** بێگومان بەو شێوەیە نەخوێندراوەتەوە، پێویستیان بە خوێندنەوەی جیاواز جیاواز و هەمەلایەنە، پێویستە بزانین بۆ ئێستا چای شیرینی مامۆستا حسێن عارف سارد بۆتەوە بۆیە پێویستمان بە چاوێکی ترە. چاوێکی جددی و ڕەخنەگرانە بە بێ جنێو و شتی شەخسیی، کە ڕەخنەی کوردی زۆر جار پێی دەژی، من لە چاوپێکەوتنێکی تردا رەخنەم لە بۆچوونی مامۆستا گرتووە لە باسی تەکنیکدا، ڕەخنەم لە تەکنیکی نووسەرانی هەشتاکانیش گرتووە و لەو پاڵەوانانەش کە ئەوان بۆ ئێمەیان دروست کرد، ڕەخنەم لە چیرۆکی گەنجەکان هەیە و قەت نەمشاردۆتەوە و درۆم لەگەڵ نەکردوون. کێشەکەش لەوەدایە لەناو کورد دا تا ئێستاش ڕەخنەگرتن زەحمەتە.. چونکە تا ئێستا لای ئێمە ڕەخنەگرتن وەک شتێکی زۆر شەخسیی دەبینرێ و لە ئاستی جنێودایە.، چونکە من ئەوە باش دەزانم کە شاعیر و نوسەرانی ئێمە دڵیان زۆر ناسکەو زوو عاجز دەبن. هەتا ئەم شتانە وابن ئێمە ناتوانین هەموو دەرگاکان بکەینەوە. بیست سی ساڵی تر ڕەنگبێ کەسێ بێت و ڕەخنە لە من و نەوەکەی من بگرێت، من لەلای خۆمەوە دەڵێم با بەخێر بێت.

*** نەوەی تازە لەرووی شیعرەوە هەست بە ئاسوودەیی دەکەن بەوەی میراتێکی باشی شیعرییان لە سەردەمی کلاسیکەوە تا هەشتاکان بۆ ماوەتەوە، بەڵام پێدەچێت نەوەی تازەی چیرۆک لەم لایەنە مێژووییەوە بڕێک بێشانس بن، تۆ رات چییە؟**

** ئەمە قسەیەکی زۆر راستە. مێژووی ئەدەبی ئێمە مێژووی شیعرە و چیرۆک زۆر تازەیە، ئەوەی ئێمە بۆمان ماوەتەوە کۆمەڵێک تێکستی ئەو نووسەرە ئازیزانەیە کە بە ژمارە زۆر کەمن، ئەو میراتە لە حەفتاکانەوە دەست پێدەکات، ئەمەش زۆر کەمە بۆ ئەوەی ئێمە بینای خۆمانی لەسەر بکەین، بەڵام چارمان نییە هەر دەبێ بیکەین.

*** ئەو چیرۆکنووسە کۆنانە تاچەند بە ئاگایی و رۆشنبیرییەوە دەستیان بە نووسینکرد، هەستناکەیت بڕێک بێ مەعریفە بوون؟**

** دواجار پرسیارێک هەیە ئەویش ئەوەیە هەوڵی تاکەکەسی ئەو نووسەرانە چی بوون، گەڕان و خەونی ئەو نووسەرانە چی بوون؟ بەڕای من جگە لە ئاستی رۆشنبیری و مەعریفی، گەڕان و خەونی زۆربەشیان لاواز بوون، کەواتە تەنها مەسەلەکە لاوازی رۆشنبیریي هەندێکیان نییە، تۆ تەماشای مەحوی بکە دەبێ لە کتێبخانەکەی مەحویدا چ کتێبێک هەبوبێت و چەند کتێب بووبێت. بەڵام مەحوی خۆی خەونی هەبووەو گەڕاوە، بۆیە خۆی بە تەنیا لای من کتێبخانەیەک بووە. چیرۆکنووسانی حەفتاکان زۆربەیان فارسی و تورکی و عەرەبیان زانیووەو توانیوییانە بخوێننەوە و هەندێکیشیان خوێنەری چاک بوون، بەڵام خەونیان

لاواز بووە، لە کاتێکدا ئەو خەونە مەزن و جیاوازە دەتکاتە نووسەرێکی جیاواز.  ئەگەر خەونی گەورەت نەبێت نابیتە نووسەر،  من ماڵەکەی دۆستۆیفسکیم بینیووە کە بووە بە موزێ، چوومەتە ئەو ژوورەوە کە ( برایانی کارامازۆف)ی لێ نووسیووە. کتێبخانە تایبەتێکەیم بینیووە و زۆر گەورە نەبووە، بەڵام ئەو نووسەرە خەون و کتێبەکانی زۆر لە کتێبخانەکەی گەورەتر بوون، بۆیە توانی تێکستی زۆر گەورە بنووسێت. لە مێژووی شیعردا ئێمە خاوەنی نالی و مەولەوی و مەحوین، بەڵام لە چیرۆکدا ئێمە ناچارین لە حەفتاکانەوە دەست پێ بکەین. بۆ ئەوەش نابێ سارد بینەوە، بەڵکو دەبێ قبووڵی بکەین و ئیشی بۆ بکەین.